

Úvodník:

Lágrimas blancas

Nikdy nedělej dnes, co můžeš neudělat také zítra, radí mi lakonicky lisabonský Fernando Pessoa – a laskavý P. se může zbláznit, prourgovat se k šílenství, než po osmačtyřicáté vypraví tento žurnál v tlač.

Může za to ryzec. Ta fantastická a krásně ryšavá houba, jejíž – jak to zapsal vrchní pábítel bez smokingu – „soustředné zelenavé kruhy obsahují mystické posláním, protože ty zelenkavé, stále se zužující kruhy se vysoustruhují u každého ryzce v zelený pupík, tečku těch zmenšujících se soustředných zelených kruhů, a ta tečka uprostřed klobouku ryzce je střed myšlení, je to, nač se dívají buddhističtí kněží, na svůj pupek, kterým se navlíkají pupečními šňůrami nazpátek až k prvnímu břichu naší pramáti, první ženy, která měla hladké břicho...“

Protože najít dnes ve smrči či boru ryzce, to je větší lopota než brkem vykroužit milion liter tlustého románu, než na počítači Dell XPS 1330 nahrkat dva tisíce znaků úvodníku Textů. Protože ryzec je vzácný jako dobrá knížka, jako geniální verš. A už to jeho latinské jméno – *Lactarius deliciosus* – je poezie! A tak namísto, abych splnil slib, co jsem dal nejlepšímu šéfovi od tisku, jakého znám, a na tuto stránku psal, pátral jsem v srpnovém lese po ryšavém ryzci, abych z těch jeho „souřadných zelených kruhů vyčetl poselství obsahující to nejryzejší základní symbolično lidského začátku a přítomnosti“. Protože když tu jeho kruchou dužninu rozlomíte, vyvalí se mléko, houba roní bílé slzy, lágrimas blancas, jak jim říkají španělští dřevorubci, kteří mezi porážení sosen připravují si v lese ryzce – nejdřív „vrstva špeku, pak krájená rajčata a pak vrstva klobás a ryzců, tak vrstva za vrstvou, až nakonec ta klobása, všechno se zapeče na ohni a nakonec, když je to hotovo, může se to posypat strouhaným sýrem“. V těch bílých slzách je všechno, kosmos a tajemství a krása a nebe nad Soláněm i kerský les plný hořčáků.

Lágrimas blancas jako v textu, který jsem si kdysi opsal na sépiové stránky moleskýnu: „Miláčku. Ryb na cestu musíme nalovit a nasušit. Poplujem do Oděsy. Tam je bílá voda Pamík nás tam poveze.“

Kdyby se ryzce mohly sušit, nasušil bych jich pytel a přihodil ho na palubu, Pablo.

René Kočík

Obsah:

úvodník

René Kočík: Lágrimas blancas___2

poezie

Romana Dita: * * * ___8_10

Radek Štěpánek: * * * ___20_21

próza

Mojmír Trávníček: První čtení___11_19

Tomáš Martinec: Ostaš___23_27

překlad

Jurij Andruchovyč: Jak jsme zabili

Pjatrase___4_7

jen tak

Jakub Grombříř: Stránka ze starého
deníku___22_23

recenze

Jakub Chrobák: Jan Kobzáň___27_29

Pavel Kotrla: Vítězové a poražení
města B. ___29_30

Michèle Baladránová: Tzv. slabikář na tvůj
klín___30_31

Kontaktní adresy:

Pavel Kotrla
Bystřička 267
756 24
<http://kotrla.com>
pkotrla@atlas.cz

Knihkupectví Malina
Dolní náměstí 344
755 01 Vsetín
tel.: 571 419 531
knihkup@vsnet.cz

TEXTY, literární čtvrtletník, číslo 48, ročník XIII.,
šéfredaktor: Pavel Kotrla, vydavatel: Knihkupectví Malina,
redakce: Jiří Hrabal, Jakub Chrobák, René Kočík, Dalibor
Malina, Milan Orálek, Martin Škabraha; registrace MK ČR E
13264, internetová adresa: <http://www.inext.cz/texty>
Nevyžádané texty nevracíme ani nelektorujeme.

JURIJ ANDRUCHOVYČ

Jak jsme zabili Pjatrase

Pjatrás Kaminskis umřel dva dny před Novým rokem. Tři a půl dne proležel v okresní nemocnici, ale stejně ani jednou nepřišel k vědomí.

Saša Melnyk, poslední, kdo viděl Pjatrase žívého, vypráví, že dvě minuty před neštěstím si dotyčný pohvizdoval něco veselého. Oba spolu vylezli na střechu strážnice, aby připravili televizní anténu, protože na Oděse právě dávali „Bílé slunce pouště“ – oblíbený film kosmonautů.

Dívat se na televizi na strážnici je zakázáno. Copak dívat se – ani televizor tam být nesmí! Ale tam u nás si toho nikdo nevšímal – zatím. Po Pjatrásově smrti vojáci sami přinesli televizor spolu s tou pitomou anténou na štáb. Teď náš velitel ve volném čase, kdy nemá žádné pojebané služební povinnosti, sleduje oblíbený pořad „Člověk a zákon“.

I když, vlastně, pitomá nebyla anténa, ale roura. Roura stála na střeše strážnice, byla špatně připevněná a viklala se. Ani ne týden před tou nocí jsme poslali kohosi z mladých vyhlížet, jestli už se neblíží civil, a on – mladý zobák – taky vylezl na tu zkurvenou rouru, ale nic se nestalo. Takže i to svědčí o tom, že buď jak buď, osudu neunikneš, tak jak to dopadlo s Pjatrásem.

Saša Melnyk, pokud se mu dá věřit, prý cítil, že to špatně skončí. „Chápeš, normálně jsem to jako cítil,“ tvrdí nyní Saša. Takže když Pjatrásovo tělo vynášeli ze služebního vchodu okresní nemocnice, Saša už vykládal Manukianovi, jak chtěl nešťastníka zadržet a nedovolit mu vylézt na tu rouru, ke které byla připevněná anténa. Ale Pjatrás si jenom pohvizdoval cosi veselého. A ještě řekl: „Nemel, pro nás němce to je hračka!“ (Litevcům, Lotyšům a Estoncům jsme říkali „němci“ a jim to nevadilo).

Saša tvrdí, že to byla poslední Pjatrásova slova. Roura se zakymácela a na okamžik se nachýlila jako šikmá věž v Pise, Pjatrás z ní sletěl naznak na betonovou střechu strážnice a roura dopadla na něj.

O tom, že se roura nachýlila jako šikmá věž v Pise, právě jako šikmá věž v Pise, Saša prostě opakuje vždycky, když o tom vypráví. Nejspíš i u výslechu jim říkal to samé. Saša má hotovou výšku, ví kdeco. Ale v tom okamžiku ztuhnul, omráčený kaluží krve, která rostla kolem Pjatrásovy hlavy.

Podle četaře Buzenka byla poslední Pjatraso-va slova poněkud jiná. Jako velitel strážnice seděl před telefonní centrálou s hrnkem horkého čaje a kreslil na hlášení z pozic nahou ženskou. Když šel ven, zašel Kaminskis k němu, sáhl rukou do kapsy a vysypal na stůl pár mátových bonbónů: „Okoš-tuj, šéfe!“

Buzenko po něm hodil okem a zachroptěl v odpověď: „A cukr? Naval, nebo dostaneš na budku!“

Pochopitelně si dělal srandu. Kaminskis se zašklebil a vytáhl z kapsy tři kostky: „Víc nemám, Kennedy, jsem švorc!“ To proto, že jsme říkali četaři Buzenkovi Kennedy.

A to byla poslední slova, která Buzenko slyšel od Kaminskise.

Dvě minuty potom už chudák lezl na střechu strážnice a, pokud lze věřit Saškovi Melnykovi, pohvizdoval si něco veselého. A za další dvě minuty jsme všichni slyšeli, jak se na střeše něco zřítilo.

„Se tam snad jebou,“ řekl si četař Buzenko a usrkl čaje.

Až teprve když jsme uslyšeli, že Saša Melnyk řve jak tur, vyběhli jsme ven.

Sundávat z dvoumetrové výšky osmdesát kilogramů bezvládného těla, ze kterého crčí krev, stejného těla, které před chvílí sedělo spolu s námi, dívalo se na televizi, hlasitě prdělo a častovalo všechny bonbóny, a teď sebou jenom škube a nic víc – není žádný med. Navíc, když se všem klepou ruce a kolena a hrůza pomyslet, co z toho ještě může být. Trvalo to strašně dlouho a pro nezúčastněný pohled by to nejspíš vypadalo strašně směšně. Ale nakonec jsme si s ním, s tím tělem, nějak poradili. Protože přece všichni bez výjimky byli frajeři a ostřílení kozáci na druhém roku služby.

Pjatrase položili v telefonní centrále na rozprostřený nepromokavý plášť. Před hodinou stál v tom plášti na hlídce Manukian. A v kapse dokonce nechal krabičku cigaret s filtrem. Plášť byl za chvíli celý od krve. Později ho chtěli vyprat, ale nikdo se k tomu neměl a ani zobáky se nám do toho nechtělo nutit. Ale před tím, než ho vyhodili na smetišť za třetím stanovištěm, našli mladí v kapse pomáčkanou krabičku „Stewardes“ celou od zaslhlé krve. Mimochodem, Manukian si už tu značku nikdy nekoupil. Manukian je velmi citlivý a už jen při samotné zmínce o krvi bledne jako stěna.

My všichni jsme si vzpomněli na Pjatrase, když jsme až později viděli zbytky toho pláště v autoparku: roztrhali ho na hadry za účelem technické údržby automobilů.

Když se na štábu dozvěděli, co se u nás stalo, a zavolali z okresu záchranku, Buzenko už věděl, co a jak má říkat, aby ho neposlali k soudu a za katr. I Sašovi Melnykovi stihl Buzenko vtlouct do hlavy, jak má vyprávět. Ale Saša se stejně dál klepal jako v zimnici a krajan *poškozeného* Bubenis dokonce plakal. On byl vůbec divný ten Bubenis. Mladé nechával na pokoji a vždycky si sám zašival límce.

Nedlouho před tímto *incidentem*, přesněji dva dny před ním, byl četař Buzenko v okresním kině na polském filmu „Znachar“, v němž je zachycen nevolnický život chudých rolníků ve šlechtickém Polsku. Jak se tak díval na potlučeného Kaminski-se, náš Kennedy si vzpomněl, jak hrdinka filmu havarovala na motocyklu a rozbila si hlavu.

„Možná to bude to samé,“ řekl lékař záchranky a ukázal na Pjatrassovo tělo, které ještě pořád sebou cukalo. Pořád ještě, i když slaběji.

„Uvidíme,“ odpověděl lékař. Jeho bílý plášť byl přehozený přes šubu z umělé kožešiny, i když venku nebylo zas tak chladno – něco kolem nuly.

Šofér šlápl na plyn, zpod kol auta zuřivě stříkalo bahno. A nás všechny, to se ví, sebrali ze strážnice, vystřídala nás nevyspaná druhá četa. Do rána jsme vykourili všechno, co bylo v kasárnách, a pousínali až někdy k páté. V sedm už na rotě slídili všelijací vojenští i civilní experti a začalo vyšetřování.

Tři a půl dne jsme se střídali u Pjatrase v nemocnici, ale stejně umřel. Škoda. Byl to fajn kluk, upřímný a prostý. Vyšetřováním se došlo k závěru, že se jedná o nešťastnou náhodu zaviněnou samým poškozeným. Prý pitva prokázala, že měl pohmožděné plíce a játra, takže v tom nebyla jenom proražená lebka. Lékaři se o ní nezmiňovali, takže možná přece jen na rozbitou hlavu neumřel.

Taky říkali, že prý Buzenko klečel před velitelem na kolenou, jak jenom ten na něho trochu udeřil. Říkal, že jako velitel stráže je stejně vším vinen sám. I když se nakonec nad četařem smiloval, přece mu nezkaží celý život. Ostatně, vyhlávil se z toho celkem slušně, ne jako Saša Melnyk, který, i když má vysokoškolské vzdělání, tak je to stejně ztracený případ – vyprávěl zmateně, pořád byl na rozpacích a pletl se. Ale všichni ostatní tvrdili jedině: neviděl, nevím. Takže nikoho z nás nezavřeli. A to bylo hlavní, protože co by to mrtvému Pjatrassovi pomohlo? Na nás všechny čekají, až se šťastně vrátíme domů.

Z nemocnice tělo opět přivezli na rotu, aby vystavili všechny papíry za účelem jeho převezení do litevského města Kaunasu a odtamtud do vsi,

k rodičům. Nebožtík ležel v klubu celý den, později se strážáci ze třetího stanoviště báli v noci kolem klubu chodit. Zvláště poté, co Moldavan vyprávěl, že ho viděl jenom tak ve spodním prádle stát ve dveřích.

Rozhodli, že Pjatrased oblečou do parádní uniformy a desátník Huban mu vlastnoručně žehnil kalhoty, blůzu a košili. Ale praporčík Holovaťuk celou tu parádu sebral, řekl, že je úplně nová a škoda jí *jenom tak* poslat na onen svět. Namísto ní přinesl jinou – starou a zamaštěnou. A na žehlení už nezbyl čas, protože bylo třeba zatlouct rakev a uložit ji do *obalu* – velkého dřevěného kontejneru natřeného krycí barvou, na němž náš rotní písař Varfolomejko vyvedl bílou barvou krásnými literami adresu Pjatrasedových rodičů a dokonce i poštovní směrovací číslo.

Na Litvu vezli náklad vlakem a všichni Kaminskisovi krajané ho doprovázeli. Takže se jim poštětilo zastihnout doma ještě i Nový rok. Na pohřbu byl z našich jenom Bubenis, a všichni ostatní nezašli ani ke starým Kaminskisovým – nač připravovat lidem ještě větší hoře? Pravda, na nádraží v Kaunasu pomohli rodičům s tím neohrabaným maskovaným *obalem*. Po celou cestu vlakem pitomec Zeňa Šjurkus dolízal za nějakou kurvou a v noci s ní pil na plošně víno.

Bubenis tvrdí, že pohřeb nebyl nijak okázalý, ale s knězem, a ten něco říkal o synovi. Tedy o synovi, kterého se rodiče nedočkali, protože zahynul někde daleko od rodné země. Všichni se prý při těch slovech rozplakali, a zvláště Pjatrasedova dívka Gražyna. Možná si vzpomněla, že toho dne, kdy se jejímu chlapci to vše přihodilo, byla s kamarádkou na komsomolské diskotéce.

Potom ho pochovali. Jako by ani žádný Pjatrased nebyl. A to je celé vyprávění o jeho smrti.

Pomalou se na něj zapomíná, i když roura dosud leží na střeše strážnice a Manukian nekouří „Stewardes“. Na věšáku v kasárnách i nyní narážíš na staříčkový plášť, propiskou podepsaný ??????. Akorát že ho nikdo neobléká, i když odznaky z výložek přesto vytrhali, dokonce i dragoun si někdo odpáral. Jednak pitomec Zeňa Šjurkus, kterému se věčně něco ztrácí, a tak musí krást od kamarádů.

Pár dní poté nám štábní četař-tajemník ukázal na stroji napsané lejtstro. Byla to kopie závěrů soudní zdravotní expertízy ohledně smrti vojína Kaminskise Pjatrased Dominikovyče. Narozen v roce 1964, národnost litevská, člen Všesvazového Leninského Komsomolu, vzdělání střední.

z ukrajinštiny přeložil Tomáš Vašut

ROMANA DITA

ZIMA

Mrznoucí vzduch
Mrznoucí jezera, louže, potoky
Mrznoucí krev
Mrznoucí kameny zdí hradu

Kolem hradu se rozpínají zelené listy
ostrých větví

Větve vystupují vysoko po zdi
Ostré trny se lesknou jako nože
Růžové maliny jsou již ale celé zmrzlé
Jsou zmrzlé a pokryté bílou jinovatkou

Zelené listy mluví o mrazivém větru
Létajícím kolem hradu
Ledový duch odhodil kus zmrzlých šatů
Bílých závojų pokrytých ledem
a kusy sněhu

Bílý duch tančil kolem zdí
Vyšplhal se do vysokých oken
A uletěl mezi stromy
Pryč do lesních skal a černých jeskyní

JARO

Sníh a jeho dech již se rozplynul v noci
Plné písní zelených ryb a mokrých potoků
Kolem potoků jsou stále více rozkvetlé
květy
Rybí píseň bez zmrzlého ledu

Ostré větve jsou pokryty bílými květy
Mezi hnědými listy
Mezi zelenými listy
Mezi čerstvými výhonky zelených listů
A ostrých trnů

Větve jsou schovány pod průhledný závoj
Někdo si ho odnese nebo ho zvedne vítr
Zvedne ho ostrý vítr

Duch si přiletěl pro plášť a pro větve
Zelených listů, trnů a bílých květů
Bílé květy jsou jako zpívající jezera
Jejich hlasy nemluví a nezpívají písně o lásce
Ale o její smrti

LÉTO

Hlasy zpívají o růžových štavnatých
malinách

O zelených listech
Trnech a větvích rostoucích vysoko
Po hradní zdi
O tobě a tvých zelených očích
O zlatém slunci, které je vysoko
nad hradem

A našimi těly poskvrněnými
Krvavými jizvami způsobenými ostrými trny

Nože bodají do kůže, která je pokryta krví
Stékající po kamenných zdech
Červené kameny mají strach
Červené maliny mají strach
Seschnou
Jejich chuť bude odporná a hořká
Mají strach

Trny, listy, větve, růžové maliny.....
Jezero je ráno chladné jako kameny hradu
Porostlého neprostupnými větvemi
bodajících trnů

PODZIM

Zelené listy jsou stále zelené
Některé ale jsou červené
Oranžové, hnědé, žluté, šedé....
Zelené listy
Suché větve, trny mezi zlatými listy
Vítr má barevný plášť
Barevný plášť létající nad kamenným
hradem
V noci létá mezi měsícem a hvězdami
Ostré trny ho roztrhaly na malé vlající
kousky
Pokrývají hradní zeď mezi listím a kamením

Zelené listy jsou stále zelené
Duch si obléká barevný šat
Tančí kolem hradu
V rukách má plno barevných listů
Tančí vysoko na zdech hradu mezi trnům
Suchými malinami, větvemi a listím
Ve dne slunce svítí na barevný
průhledný plášť
V noci létá kolem hradu bílý vítr
Pokrývá maliny bílým průhledným šátkem

Větve ve větru
Zvuky stromů ve větru
Zelené listy ve větru
Voda padá na kameny na cestě
Běžím lesem
Dívám se kolem sebe
Stromy, voda, kameny, vítr.....

Nevím, kde jsem
Ale nikoho nehledám a nevolám
Jenom se procházím lesem
Stojím vedle keřů sladkých malin
Trhám červené maliny

Některé se však změnilly v odporné
Hořké a odporné
Skoro umírám
Když je mám v ústech
Umírám?

Bílý šátek je červený
Jsou v něm ukryté sladké plody malin

Jsi na hradě sám
Na hradě jsi ty, vítr, maliny
Jejich listy a ostré trny
Na hradě není jiný hradní duch
Bílý plášť vlaje kolem větví

Jsi duch
Zemřel jsi pádem z vysoké zdi
Chtěl jsi ulovit všechny maliny
Některé ale byly příliš vysoko
Nikdo na ně neumí dosáhnout

Tvoje smrt mě nezajímá
Není to moje vlastní smrt
Možná bych chtěla zemřít
Když se snažím utrhnout růžovou malinu
Která je moc daleko od mých prstů
A spadnout při tom z vysoké zdi hradu

Bojím se smrti

SMRT SMRT SMRT SMRT SMRT

Smrt je schovaná v malinách
V malých růžových malinách
Zelených listech, větvích a ostrých trnech.....
Smrt se schovává
Mezi zdmi tohoto kamenného hradu

...

(ze skladby Maliny)

MOJMÍR TRÁVNÍČEK

První čtení

Letos v září vyjde ve Vsetíně, v nakladatelství Dalibora Maliny, nová knížka literárního vědce, kritika a editora Mojžíra Trávnička pod názvem *V letokruzích naboso*. Volně navazuje na *Skryté letokruhy* z roku 2001. V živě psaných a citově zaujatých textech defilují velké postavy české literatury i autoři téměř neznámí, autoři rodinní příslušníci a přátelé, kteří utvářeli jeho svět slov a osobních životních zážitků. Se svolením autora publikujeme jednu z kapitol – *První čtení*.

-red-

Při četbě dějepisných knih na první pohled udiví, že čím víc se vzdalujeme od minulosti, tím lepší máme možnost poznávat události přesněji, obsáhleji, detailněji a důkladněji, než mohli badatelé časově jim bližší a než to bylo v možnostech samotných aktérů a hybatelů zkoumaných dějů. Něco podobného prožíváme, když se zahledíme do vlastní minulosti a pátráme v ní: co se nám včera jevilo jako definitivní a neomylný obraz prožitých událostí a přesně odlité stopy vlastních dávných kroků, odhalí usilovnější vzpomínání jako omyl, jako předsudek uchycený v mysli při ledabylém hloubení vrstev a nesprávném odhadu, kam naše sonda dosáhla. Je věru udivující, kolik oprav je třeba registrovat při takovém pilnějším zpytování. Jde povětšinou o zcela nedůležité maličkosti, ale i to učí člověka zdravým pochybnostem o nezvratných jistotách dosaženého poznání a umenšuje sklon k tvrdohlavému odmítání odlišných pohledů.

Psával jsem a odpovídal na dotazy, že první recenze mi otiskl časopis *Vyšehrad* roku 1948. Pokud jsem to chtěl upřesnit a zahrnout do počtu také inedita z cyklostylovaných neoficiálních časopisů, zmínil jsem se o gymnaziálním měsíčníku *Plást*. Při kontrole časových sousledností jsem si k vlastnímu překvapení ověřil, že moje školní příspěvky byly ve skutečnosti pozdější – *Plást* jsme začali vydávat až v září 1948, zatímco první recenze ve *Vyšehradu* vyšla 18. března 1948. (Vyšly pak ještě čtyři další, než byl *Vyšehrad* koncem toho roku zastavený.)

Jako humornější doplněk této historické bibliografické exkurze jsem doplňoval v pomyslné závorce, že vůbec první recenzi jsem vlastnoručně vepsal do primánského (nebo sekundán-

ského?) třídního rukopisného časopějsku *Student*, vydávaného Tondou Navrátillem. Jediný exemplář půjčoval za poplatek k přečtení. Psal jsem tam tehdy o klukovské knížce Františka Omelky *Vlci proti Mustangům*.

A když jsem teď po nocích v polospánku bezděčně obracel listy minulosti, vytanulo mi najednou, že i tuto veledůležitou bibliografii mohu vydávat za důvěryhodnou jedině proto, že je písemně doložitelná. Existuje totiž další pramen, uložený pohříchu už jenom v mé paměti (a proto vhodný pro tato ohlédnutí, která se neopírají o archivy ani jiná skladiště papíru). Ještě na obecné škole jsem se naučil dosti zručně – větší zručnosti jsem dodnes nedosáhl ani na klávesnici počítače – psát na tatínkově kufříkovém psacím stroji, a ještě dříve, než jsem dělal zkoušky na gymnázium, jsem začal vydávat v jediném výtisku čtyřstránkový časopis formátu A5 pro sebe a sourozence. A právě v tomto médiu s prostinkým názvem *Noviny* jsem „otiskl“ svoji opravdu první recenzi. Když na ni vzpomínám, už v bdělém stavu a naprosto zřetelně, vidím, že to byla recenze v nejednom punktu mistrovská, jako by vyšla z pera ostříleného recenzentského rutinéra. Pojednával jsem o sbírce básní Františka Zýbala *Pěl ptáček* – bez ohledu na to, že vyšla více než před dvaceti lety: našel jsem ji, kde jinde než v tatínkově knihovně. Na titulu mě zaujalo archaické přičestí „pěl“ a aliterace, kterou jsem tenkrát samozřejmě neuměl pojmenovat, ale líbila se mi. Nevelkou knížku jsem celou nepřečetl – to má zkušený recenzent za zbytečné. Upoutaly mě v ní asi dva verše, ty jsem ocitoval a obložil několika pochvalnými slovy. Zdůraznil jsem pak hlavně to pro mne tehdy nejdůležitější, že totiž autor nějaký čas působil v Lidečku jako kaplan. Největší význam pro mne mělo tehdy jenom to, co se nějakým způsobem vztahovalo k naší obci (nebo okolí); to je také vlastnost typická pro různá literární uskupení, vzájemně se podporující literární družiny a jejich tiskové orgány. Recenze byla krátká, na způsob proslulých posudků a odsudků Josefa Floriana a Bohuslava Reynka ve staroříšských *Pramenech* (o nichž jsem neměl ovšem ani zdání). V naprosté dětské naivitě a bezelstnosti jsem takto předjímal všechno podstatné, co charakterizuje prohnané recenzentské podvodníky. Aniž bych slůvko „recenze“ kdy slyšel. A kdybych slyšel, neměl bych tušení, o čem je řeč. Takto svrchované recenzentské obratnosti jsem v dospělém věku již nedosáhl a musím doznat, že jsem se o žádné knížce neodvážil referovat,

aniž bych ji četl; čas dětské nevědomosti mám dávno za sebou a schopnostmi hadačů a odhadců jsem obdařen nebyl.

Knihy je třeba číst, nestačí v nich listovat. To ví každé dítě. Kam moje vzpomínky dosáhnou, neměl jsem rád umatlané knížky, ošklivila se mi každá kniha špinavá, všelijak poškozená a rozpadající se, počmáraná a vším možným poskvrněná: a právě takové převažovaly za mého mládí ve školní i obecní knihovně. Většinou se mi nepodařilo přemoci svůj odpor a raději jsem se vzdal potěšení z četby, které by se zvrhlo v utrpení. Někdy jsem z nezbytí nebo z touhy příliš chtivé nechut přemohl a přečetl i ne jeden takový svazek. Ale později, mnohem později jsem si ověřil, jak to nepříznivě ovlivňovalo dojem z četby. Bylo mi nápadné, že mě nechaly celkem lhostejnými a nikterak mě nenadchly některé knihy, které kamarádi se zalíbením hltali (dnes by se jim asi řeklo *kultovní*): *Kája Mařík*, *Vinnetou*, *Záhada hlavolamu*. Naproti tomu jsem ve stejné době četl s jistým uspokojením nesporný brak velkovýrobce čtiva pro mládež Vladimíra Zíky, který mi přicházel do rukou ještě vonící tiskárnou. Ve všech těchto negativních případech jsem četl půjčené svazky, otlučené a nevábivé, s vytrhanými stránkami – zjevně poznamenané hromadnou oblibou. Když jsem pak četl *Káju Maříka* podruhé ze zachovalých a čistých exemplářů, potěšení bylo zřetelně větší. V případě Karla Maye mi půjčil kamarád Jenda Orság pěkné vázané, nepoškozené zánovní svazky seriálu *Ve stínu pádišáha* – jak odlišné to bylo počtení! A dodnes mám raději hadžiho Halefa Omara než indiánské přátele Olda Shatterhanda.

Aloise Jiráka mi odcizila také asi jeho čtenářská obliba, devastující svazky díla v obecní a školní knihovně: *Staré pověsti české* jsem četl s nechutí, v rukavicích jsem nedokázal obracet mastné, špínou zašedlé listy, a ta infekce jako by pronikala i do textu. Žasl jsem, když pak až jako otec jsem četl skoro kradí z krásného ilustrovaného vydání darovaného dětem, jaká je to pěkná četba. Bájesloví *Kroniky české* Václava Hájka z Libočan, kterou jsem četl nedlouho předtím, mi však připadalo původnější i půvabnější. A což teprve potěšení mého stáří, nádherný jazyk a úžasná šíře ducha pověstí Čech a Moravy *Paměť a naděje* od Petra Píthy!

V rodině jednoho kamaráda měli sebrané spisy Aloise Jiráka, vázané v kůži a prý Mistrem podepsané. Nepřesvědčil jsem se o tom, poněvadž to byl drahocenný rodinný poklad stře-

žený sklem knihovny a kamarád se neodvážil žádný z těch svazků vytáhnout; o půjčení domů vůbec nemohla být řeč. Ale kdybych měl tehdy odvalu poprosit samotnou hlavu rodiny o půjčení, a kdyby mi navzdory pravděpodobnosti vyhověl, mohl jsem dnes třeba být nadšeným jirás-kologem.

Mechanismus působení čistoty, krásy a vnějšího půvabu knihy fungoval samozřejmě i naopak, pozitivně. Měl jsem rozečtenou *Babičku*, brožované vydání pro školní mládež, takové salátové, jak se říkalo; a právě včas si bratranec Pepík koupil *Babičku* omládlou ve velkém formátu s fotografickými přílohami z filmu, v němž ji ztělesnila Terezie Brzková. Půjčil mi ji – a s formátem, kvalitou papíru a výrazným tiskem se rázem proměnil i text a Božena Němcová promluvila pojednou ke školákovi docela jinak. Řada scén utkvěla v mysli už při tomto pročtení, a kdykoliv zalistuji v některých z nepoškozených pěkných exemplářů *Babičky*, naskočí mi na příslušné stránce znovu ten svěží hlas a čistý tón prvotního okouzlení.

Někdy v časové blízkosti s *Babičkou* jsem četl i *Jana Cimburu*, dodnes ty dvě knihy jako by byly v mé mysli dvěma svazky jediného díla. Na rozdíl od *Babičky* jsem se ke knize Jindřicha Šimona Baara čtenářsky nevrátil přes šedesát let a přečetl si jeho putimskou idylu znovu až nedávno. Pamatoval jsem si jen dvě tři dramatické scény, které patrně chlapce kdysi mimořádně zaujaly: jak si mladý čeledín Jan zjednává respekt v hospodě, až málem praskají lebky; jak projíždí Běláček hořícím lesem a zachraňuje s Cimburou jeho děti; a jak Cimbura bičičštěm mlátí loupežníky z kozlíku kočáru za noční cesty z Prahy do Písku. A okamžitě naskočila průzračná atmosféra pohádkové pohody, která při první četbě se naprosto neskutečně odrážela od válečné reality protektorátu Böhmen und Mähren. Uvědomil jsem si, že mi nikdy nepřišel do rukou ohnusený a páchnoucí exemplář Baarova románu, takže sympatie k němu nebyly z této strany nikdy ohrožené. A z Čápova filmu jsem si dlouho pamatoval hlavně písničku z taneční zábavy *Protivínský zámek mezi hora-ma*. Přišlo mi až humorné, že teprve při nové četbě *Cimbury* jsem si uvědomil, že mě nikdy nezajímalo, o čem ta děvčata zpívají: „dala dala dala jsem vyšíváný *harasem*...“ Co je to *haras*? Musel jsem do Slovníku spisovné češtiny a doznávám veřejně, že až po své pětasedmdesátce jsem si konečně načetl, že *haras* je „če-

saná příze z hrubé, málo lesklé vlny, nazvaná podle francouzského města Arrasu“.

Dlouho, předlouho jsem se vyhýbal také četbě duchovní literatury a životopisů svatých, ačkoliv jich byla k dispozici hojnost po příbuzenstvu. Ale Kotrčovo nakladatelství a další vydavatelé zřejmě v zájmu pěstování křesťanské skromnosti a šetrnosti šířili knížky vesměs hanebně tištěné na nejlevnějším papíře, který se drotil a absorboval všechnu špínu snad i z ovzduší; ilustrace bývaly namnoze odpudivé. Nejsem estét ani citlivka, ale pro takový druh askeze jsem neměl a nemám pochopení. Jistě že z duchovního nadhledu je kniha pouhým prostředkem poučení a duchovní pomoci, ale měla by své prostřednictvím naplňovat tak, aby to čtenáře neodrazovalo a nerozčilovalo, ale pomáhalo jim pokojně zvednout srdce vzhůru (*Sursum!* Kolik sbírek básní počínajíc od Xavera Dvořáka a kolik náboženských exhortací má to slovo v titulu!) – a ne srážet je do podzemí. Z pohledu nakladatele je ovšem kniha cílem jeho práce. Je k nepochopení, proč se spokojuje s cílem okázale podřadným. Teprve Josef Florian a po jeho příkladu Ladislav Kuncíř povznesli tuto literaturu na vysokou úroveň: výsostným autorům zcela samozřejmě zajišťovali kvalitu díla i v materiální rovině (kvalita papíru atd.); získali pro svá vydavatelství nejlepší typografy a donutili ke kvalitní práci tiskaře. Postupně to nutilo k následování i další vydavatele a zvyšovalo nároky a vkus čtenářů.

V oblasti tzv. lidové četby setrvávala dlouho, leckde dodnes, nízká výrobní úroveň knihy, i když se nakladatelství předháněla v proklamacích o zvyšování lidového vkusu. Dařilo se jim někdy co se týče úrovně literární – například vyšehradský populární *Rozmach dobré knihy* vydával (v letech 1937-1939) Kossakovou, Mauriacu, Němcovou, Jacksonovou aj. – ale na novinovém papíře a v brožovaných svazcích s křiklavými nevkusnými obálkami. Takové knížky se po přečtení rozpadaly a zahodily. Jen výjimečně se objevily v antikvariátech rozdrbané exempláře mezi odpadem. Ovšem nástupnické knižní řady tohoto nakladatelství (Vyšehrad) – *Kytka dobrých knih* a *Z domova a světa*, už v letech 1940 – 1943 vydávaly hodnotnou literaturu na dobré úrovni typografické a nabízely brožované i hezky vázané výtisky.

Vzpomínám však, že Červená knihovna, jak jsem ji nejednou prohlížel u babičky, snad od prvopočátku vycházela na dobrém papíře v pevné

červené, celoplátěné vazbě a netrpěla nedostatkem čtenářek.

O průvodních vlivech zevnějšího hávu knihy jistě hodně vědí bibliofilové. Hovoří výhradně o „krásné“ knize a vybavují svou „produkcí“ (otřásli by se asi nad tím slovem) všemi dostupnými půvaby perfektního tisku, dokonalé typografie a podle možností i umělecké vazby. Vyžaduje to nemalé náklady od vydavatele a zejména od čtenáře, tj. kupce. Ten se stává zpravidla jediným čtenářem zakoupené bibliofilie, pokud ne jen jejím držitelem a sběratelem, neboť rodověrní bibliofilové knihy nepůjčují.

(Kdopak asi se stal majitelem prvních deseti číslovaných a do kůže vázaných výtisků knihy Francise Jammesa *Klára d'Ellébeuse čili Historie dívky ze starých časů*, které byly podepsány autorem Francisem Jammesem i Janem Zrzavým, který knihu vyzdobil; nikoli však Hanušem Jelínkem, překladatelem, ani V. H. Brunnerem, který knihu vzorně upravil. Čtu právě brožovaný výtisk číslo 663, na který už nedosáhla ani pergamenová vazba, deklarovaná v tiráži beze zmínky o omezeném počtu vázaných exemplářů. Roku 1925 ji vydal jako jubilejní stý svazek Aventina dr. Ot. Štorch-Marien.)

Z povahy bibliofilii plyne, že se nemohou stát první četbou začínajícího čtenáře, aby nějak zásadně ovlivnily jeho estetické vnímání a vztah ke knize a četbě. Výjimky nanejvýš potvrdí pravidlo. Stalo se, že k první četbě básní Petra Bezruče u mne nedošlo ani z čítanky, ani ze školních výborů, tím méně ze samotných *Slezských písní*. Našel jsem v tatínkově knihovně útlý brožovaný svazek většího formátu se záhadným nápisem *Ni, to jen vzpomínky*. Jako autor byl uveden Bohuš Kuzník Neplachovský, tatínkův kolega, řídící obecné školy v Lidečku. Obsah mi byl ještě záhadnější, hlavně pro roztodivný tisk, který by mi dnes patrně připomněl typografii sbírek básní Jiřího Kuběny: střídaly se tam celé verše a řádky vysázené majuskulemi, jiné verše byly schodkovitě rozložené, celkově to připomínalo pateticky zvýrazněnou typografii dramatického díla. Skutečně šlo o složitě zdramatizované Bezručovy básně. V některých případech nejen zdramatizované, ale i jazykově upravené. Výjimka bibliofilské prvočetby spočívala i v tom, že navzdory náročné typografii (nízký náklad mi tenkrát nic neříkal) a pečlivému tisku na dobrém papíře mě knížka nezískala – zůstalo zase především vědomí, že bych si jí měl vážit, neboť přece patří *k nám*, vždyť pan řídící působí v Lidečku (a nejednou byl samozřejmě i u nás

hostem)! Výjimečné bylo i to, že tato bezručovská bibliofilie byla pouhou adaptací Bezručových básní, přičemž jsem dost brzo zjistil, že sbírky bibliofilů jsou doslova zaplaveny všemožnými luxusními i chudobnějšími edicemi z básnickovy tvorby – básní, próz i říkanek; ale s těmi jsem se seznamoval až v dospělém věku.

Srovnával jsem si ještě jako školák texty z knížky pana Kuzníka s tím, co přinášel výbor pro školu a dům *Bezruč – Sova – Březina*. Tady někde tkví prvopočátek mých textologických zájmů a jejich praktického uplatňování. Netušil jsem, proč se některé verše liší. Zvláště se mi do paměti zapíchl verš, který se mi vybavil při „druhé“ četbě Maryčky Magdonové. V knize pana řídícího Kuzníka jsem četl: „se synky díve se Hochfelder žid“ – ale v Bezručově znění čítankovém, později ověřeném v několika vydáních *Slezských písní*, stojí psáno: „ze síňky uzří tě...“ Jakmile roku 1967 vyšla kniha *Slezské písně Petra Bezruče – Historický vývoj textu* (na níž se vedle Oldřicha Králíka a Viktora Ficka významně podílel spolužák z gymnázia Ladislav Pallas), otvíral jsem ji automaticky na str. 99 a ověřil si, že pan řídící si nevymýšlel ani Bezruče nemistroval: v rukopisu i v prvním otisku Maryčky se Hochfelder na ni díval se synky...

Přitažlivost nebo odpudivost knihy není dána jenom špatným zacházením „uživatelů“ nebo výrobní ledabylostí. Základní konstantou by měl být optimální soulad všech složek. Formát, typografie, ilustrace – to vše by mělo být přiměřené textu. Do souboje se často dostává text s unifikovanou úpravou knižní řady, například i sebraných spisů. Durychovo *Bloudění* jsem poprvé četl ve vydání v Kuncířově řadě autorových spisů, v osmerkovém formátu. Velkolepá a rozlehlá skladba vměstnaná do kapesní velikosti – to mě neustále dráždilo, potřebná pohoda nerušeně soustředěné četby chyběla. Jak jinak se monumentální dílo čtenáři otevřelo v přednostním vydání u téhož nakladatele z edice Philobiblon, kde Lískovcova typografická osnova dopřávala textu dostatečný prostor, velikost písma a jeho typ byly v souladu s historickým charakterem díla.

Nemohu při této příležitosti nevzpomenout, jak příznivě mě překvapil Ludvík Kundera, když se v jednom rozhovoru vyjádřil o svém vztahu k tomuto monumentu. Jak je známo, Durych byl napadán katolíky, že dehonestuje preláty a osoby Bohu zasvěcené, a stejně ostře mu vytýkali protestanté, že nespravedlivě tupí české evangelíky a triumfalisticky propaguje kato-

lickou církev. Za komunistů se o *Bloudění* mlčelo, jen občas Štoll nebo Taufer knihu citovali jako příklad katolického bahna a fašizujících proudů v české literatuře. Ludvík Kundera se v jednom z polistopadových rozhovorů vyslovil, že jako nevěřící nechápal, co se Durychovi vytýká a proč vlastně byl zakazován. Ctil *Bloudění* jako znamenné umělecké dílo, jeden z prozaických vrcholů své doby, stylově průbojně a čisté. „Jsem formalista,“ vysvětloval své stanovisko. A nemůže být pochyby, že především po této stránce jde o umělecký skvost.

Za předmaturitního odpočívání v sanatoriích jsem přečetl hodně knih a dnes mě udivuje, že kromě několika nejzávažnějších nejsem s to si vzpomenout, co jsem tam vlastně četl. K těm nezapomenutým patří *Čarovný vrch* Thomase Manna, *Apologia pro vita sua* – autobiografie anglického kardinála J. H. Newmana, a *Rozprávky o Pánu Bohu* R. M. Rilkeho; všechny ve slovenském překladu.

Z dalších si vzpomínám jen na román Mary Webbové *Vzácný jed* (vyšel už před válkou v Čepem řízené edici Epika pod názvem *Dům u vody*). Víím, že v jednom dopisu domů jsem knihu uvedl mezi třemi nejlepšími, co jsem roku 1949 přečetl. – Když jsme se po letech bavili s Ivanem Slavíkem na kychovské stráni o svých oblíbených knihách, jmenoval jsem také Webbovou, ale Ivan nad tím kroutil hlavou a přesvědčoval mě, že to je na pokraji kýče. Nedal jsem se zviklat a on svoji mrzutost nad tím řešil tak, že si knížku půjčil a s odstupem přečetl znovu. K mému velkému překvapení – Ivan Slavík své úsudky neměnil snadno – napsal, že dnes vidí román jinak, že je to psáno v tradici nejlepší anglické prózy, dílo lidsky i umělecky zralé.

Příčiny nedorozumění čtenáře s autorem při prvním setkání mohou být rozmanité a mohou pramenit někde hodně daleko. Román Eliase Canettiho *Zaslepení* jsem si půjčil v prvním českém vydání v první republice. Začal jsem číst za silného nachlazení, které přerostlo v angínu. Knížka mě strhla, nemohl jsem ji odložit, a čím víc jsem se hroužil do jejích šílených vírů, končících požárem knihovny, spalovala mě větší a větší horečka. Ještě nikdy, nebo aspoň po desítky let od dětských horečkování, jsem nedosáhl tak vysokých teplot, a nebyl jsem s to rozeznat, fantazíruju-li z horečky nebo z četby. Nabyl jsem přesvědčení, že je to román životu nebezpečný. Pravá příčina však mohla být skrytější a vážnější, jak se ukázalo, když jsem knihu

vracel. Měl jsem ji z třetí ruky, půjčil mi ji kamarád, ale sám ji měl vypůjčenou od svého známého. A ten v průběhu mého čtení umíral a umřel. V těchto průsečících může vzniknout rizikové pole vysokého napětí, ohrožující každého, kdo tam vstoupí.

Specifickým prvním čtením je nepochybně *předčetba*. Bývá k ní až na výjimky zapotřebí styk s autorem. Tak mi vyprávěl na pokračování a na přeskáčku Vladimír Binar příběhy, které – aniž bych to věděl – už měl zpracovány v jedné větě svého stosedmdesátistránkového *Playbacku*. Když jsem pak o mnoho později četl jeho knihu, byly jeho postavy živější o zážitek onoho vypravování, ke kterému docházelo vesměs na místech děje, v nuselských hospůdkách a pod Vyšehradem, a věru dnes neumím rozhodnout, zda magická atmosféra knihy na mne doléhala víc z četby nebo ze vzpomínky.

Jiné pocity jsem zažíval při četbě Binarova *Emigrantského snáře*. V tomto případě totiž „předčetba“ spočívala v tom, že dopisy, z nichž je kniha sestavena, jsou reálné dopisy a pohlednice zasílané přes oceán, které jsem četl jako přítelovy vzkazy nebo odpovědi na své dopisy, aniž mě mohlo napadnout, že čtu úryvky budoucí knihy. Neubráníl jsem se jistému rozladu z toho, jak „drahý Mojmir“ vstoupil do velké literatury; nepochybuji totiž o tom, že obě tyto knihy patří k tomu nejlepšímu, co vyšlo v naší próze ve svobodných letech po listopadu.

Čím dál víc mě při psaní této krátké kapitoly svírá podezření, že se opakuji, že spisuji to, co jsem určitě už někde jinde zaznamenal. Nevím. V tomto ohledu paměť dobře nefunguje. Když někdy v rodinném kruhu zavzpomínám, zvedne občas dcera dlaň s roztaženými prsty a někdy i řekne: Pětkrát! Znamená to, že vypravované znají už nazpaměť, nejméně pětkrát jsem je nudil opakováním. A to nás pan profesor Ryšánek v latině učival, že *repetitio est mater studiorum* – *opakování je matka moudrosti*. (Překládali jsme ovšem opakovaně, že repetent je matkou studentů.)

Omyl, pane profesore! Opakování je příznakem stárnutí.

aluze.cz

<http://aluze.cz>

RADEK ŠTĚPÁNEK

* * *

Poslední mráz
ten klíč
co vůni zamyká
do otevřených květů

* * *

Poslouchám
jak mouchy narážejí do stěn
a závidím jim
Zdá se mi snadnější
ani netušit
než si odepírat

* * *

Vypadá to že se perou
ale je to jejich milování
– jarní kosi

* * *

Nad rozoraným polem
zas bílo od ptáků
na vyprahlém nebi
po křídlech prázdno

* * *

Zurčící voda
a věčně omílané kamení
Jedno bez druhého
bylo by tichem
ale jedno s druhým
je pramenem řeky

* * *

Zase tak radostně
Jako když dítě
Běhá v květech
Pošlape všechny a
Políbí každý
To chci! Mami
To chci!

* * *

Kukačka kuká
jako by smrt už zemřela

* * *

Nad umělým trávníkem
bělásek hledá
které stéblo
vyrostlo slunci blíž

* * *

Ta trocha tmy
když mrholí
ta trocha slov
tak jako když se mlčí
ta trocha tmy
na špičkách prstů spí
a řeka odplouvá
i bez lodí

* * *

Pole pohladil vítr
a květy máku
studem zčervenaly

* * *

Nejradostněji
skáče konipas
mezi hříbaty

* * *

Ze dna vyplaval
až na hladinu
a děsí vodoměrky
- umrlec měsíc

Na Střepech

Lidé sem přicházejí
nebo odcházejí
ale hodiny nad barem
pořád ukazují čas a říkají
je pozdě

Lékař a Smrt

Budu lékař
který se zúčastní smrti
nebo Smrt
která nedodělá práci?

JAKUB GROMBÍŘ

Stránka ze starého deníku

2. března 1999

To byste nevěřili, lidi (*proč jsem vlastně psal „lidi“? Že bych počítal s tím, že kromě tehdejšího já a dnešního já to bude číst ještě někdo třetí? Možné to je, tehdy jsem byl o poměrech v literatuře informován tak slabě, že jsem ještě měl jakési ambice*), co se mi dnes přihodilo. Den nestál za moc a brzo se setmělo, že mě už i to hledění z okna omrzelo. Byl jsem vykolejený z ranního výstupu na studijním oddělení. Jistě, při současném počtu zájemců o vysokoškolský diplom není technicky možné bloumat ve stínu cypřišů a rozmlouvat s moudrým učitelem o tom či onom. Ale ty byrokratické metody, které slouží k oddělení zrna od plev, jsou na mě příliš drastické. Stává se tu z toho pásová výroba tiskových mluvčích a jiných blbů, sebevědomých jen díky své polovzdělanosti. Chodil jsem tam a zpátky, že se třeba něco stane, ale kdepak. Vyšel jsem do nejvyššího patra kolejí, že se budu z balkónu studovny dívat na město a kouřit, ale seděly tam nad skripty jakési kundičky, které se mohly smíchy pochcat, že se někdo dopustil té nehoráznosti a nahlédl do obsazené studovny. Netuším, co tam dělaly, když je po zkouškovém období. Možná reflex, jako se při solení šklubou nervy dávno naporcovaného vánočního kapra. No ať si užijí, až odpromují a začnou dělat kariéru, nebudou už číst nic kromě Cosmopolitanu. Ale nejspíš jsem na té škole prostě už moc dlouho.

V televizi měli dávat nějaký kloudný film, ale místnost okupovali příznivci telenovel ve značkových teplákových soupravách. Zašel jsem teda do kantýny, ještě měli otevřeno, ale skoro nikdo tam nebyl. Dal jsem si pivo, když nečekaně přisedl Slávek, že je mu na pokoji dlouhá chvíle. Dali jsme si panáka a pak dalšího, on chtěl pořád cosi nadčasového řešit, ale já jsem ho moc nevnímal a o to víc pil. Copak tomu je hej, má tu svoji vědu a bude se jí spokojeně věnovat celý život, ale když já u ničeho nedokážu vydržet. Protože je intelektuál, vyptal si k lahváci sklenici. A protože je levý jak šavle, tak ji rozbil a pořezal si ruku. Krve jak z vola, na pokoji nemáme kysličník ani obvazy, tak jsme šli na ošetřovnu. Noční službu měla nová doktorka. V tom zmatku jsem si napřed myslel, že je tam nějaký praktikant, nebo jak si ta svoloč říká. Drobná, chlapecká postava, ostrý nos, vlasy stáhnuté do ohonu spíš chlapským způsobem, barva vlasů tak neutrální, že nemů-

žou být barvené. Ta kráva felčarka hned ječela, co jí tam lezeme celí zakrvácení. Chtěl jsem namítnout, že kdyby nám nic nebylo, tak se jí hledíme vyhnout obloukem, ale doktorka řekla mírně: „Tak se na to podíváme.“ Naštěstí nebyly porušené šlachy. Pozoroval jsem ji, jak jemnými a přesnými pohyby ošetřuje ruku a byl čím dál nadšenější. V očích a hlase měla, že si život představovala jinak, ale nestěžuje si. Byl jsem oslněn, ne ve smyslu, jakým to slovo používají mediální nunváří. Jednou jsem jel z Brna a články v novinách byly tam pitomé, až jsem rozhořčeně vzhlédl a snad v Ponětovicích vlak zrovna míjel rozkvetlou alej hrušní. Ty stromy byly tak dokonale a bezpodmínečně bílé, že jsem úplně ztratil orientaci.

Ani si nevzpomínám, jak jsem se dostal zpátky k sobě. Každopádně probudil jsem se v půli noci, tak pozdě, že na parkovišti už hulákalo jen pár posledních opozdílů. Oblažovali kampus zpěvem písně René, já a Rudolf chodíváme na golf (odmítám uvažovat, proč zrovna této). Pohříchu znali pouze refrén, ovšem po vzoru mnoha veličin našeho veřejného života nahrazovali tento nedostatek hlasitostí a vytrvalým opakováním. Ležel jsem jako žába rozježděná do asfaltu a umiňoval si, že za ní musím zítra zajít a něco jí donést. Jenže co? Hlavně ne flašku, to je po dnešku jasné... Uvidíme.

TOMÁŠ MARTINEC

O s t a š

pátek 10. srpna

Kurva, povídám kamarádovi, nelez tam! Můžou tam bejt vylomený hodiny! Lez sem to mockrát, znám ji..., řve na mě. Říkám mu, nikdy nevíš, jaký to tam je. No šak tady nic není, křičí. No jo, říkám já. No, dyť sem ti to říkal. Skála neodpouští chyby. Nikdy, to si pamatuj...

Kluci se mi smáli, když sem balil Marcelu. Co to táhneš za závaží, říkali, styděla se, no jasně voni kluci sou někdy nabroušený. Štvalo ji to, ale za čtyři roky se dostala tam co já... ale palici, panečku, tu měla úplně v prdeli. Fakt ti říkám, že se z trojek během tří roků dostala na devítky. Pak říkali chlapi jí, co to taháš za závaží?! No to sem se dycky začal ohánět kdejakým klackem ...

Marcela porozuměla drsnému humoru horolezců, šak jim to začala vracet. Když měl někdo ňáký hemzy, tak se v klidu otočila a tak jak ti to teď tady říkám: ‚Užs´ někdy mrdal na skále...?‘

Poznali sme se na Křížáku. Přišla tam a já tam zrovna skákal na Matematickou, protože sem byl maličkej, tak abych se dostal tam, co ostatní, musel sem vyskočit.

To je náš žabák, chechtali se horolezci, ale tak, jak skáče na skále, skáče i v posteli.

A byla moje...

Sakra, ta byla, jen tu palici měla jinde.

Marcelo, končíš, seš ve třetím měsíci. Bylo by mu dnes osm, já to vím. Její táta, když se potkáme, pozdraví. Je to fajn chlap. Ale její máma, ta když mě vidí na Teplickym náměstí, tak se honem otočí a jde pryč.

Ještě ráno sem jí říkal: dnes v Ádru končíš, slyšíš, holčičko, končíš! Myslíš, že mě brala vážně? Byla ještě paličatější, tak šla na prvním. Já ji jistil. Říkal sem jí, kurva, to nedoležeš, je to na tebe dlouhý, né, ... jen sem se koukl stranou, stranou, a zahlédl, jak letí... Do prdele, je to tak... Ještě teď mám ve vočích slzy, když na to vzpomenu...

Rozdal sem všecko. Chlapi si to rozebrali. Já se na skálu nemohl ani podívat, ani podívat.

No jo, dlouho sem tady ani nebydlel, jak sem jezdil po Čechách za ženskejma, chvíli do Třebový, pak do Králíků, no, a teď zas do Hradce...

Tak si připadám jako starej vůl... holky sou pořád mladší, já starší... Co z toho mám, no nic... Víš, co, já se můžu na ty ženský akorát tak vysrat. Skály sou furt stejný i po tom průseru, no šak už víš... že mi to nedá a sem tady. A když sem tady, tak mám na talíř od našich furt to samý: Chceš se zabít?! Co tam pořád ležeš, to ti to nestačí...? Chceš se zabít?!

Víš, kolik sem měl přátel, co ve skálách zůstali...?

To já už mám doma dalekohled a z balkónu vidím, jak se slunce opírá do skal na Ostaši. Zrovna Michálek otevírá hospodu. Hodím do auta motorovku a cestou do lesa se zastavím na pivo.

Ale až teprve loni sem si na skálu zas šáhl. Po osmi letech.

Seděl sem tady u Michálků a už nevěděl co dál... napadlo mě jedině lezení na Ostaši... A pak mi ten starej dobrák Veverka podal kletr.

Bál sem se, ale začalo to nanovo... Člověče, já ti měl takovej divnej pocit, jako že ta skála za nic nemůže, a že je to osud a takový podobný věci mě tam napadaly... No tak sem se zase brzy našel... začaly se objevovat věci ze starýho kletru. Sem tam sem něco dostal. Kurva, už toho bylo dost, no né...? Tak na lesanu, vodku už né, ha ha... na lesanu, platím to já ... jen ty ženský už nějak nejsou

to, co bejvaly. Já znal jednu... co měla palici úplně v prdeli.

sobota 11. srpna

Jé, támhle de Hynek... Veverko, máš když-tak ještě nějaký ten manuál o Ádru nebo něco?

Ty máš jenom Křížák! Aha!

No, ale ten von nechce, že ne, Hynku?

To se nedá nic dělat...

...poslední Ádr's teď prodal Polákům, Verko?

No tys tomu dal korunu. Ale tak jako hele, Hynku, v tom... v Teplicích ho určitě maj.

Láďo, nebojím se že bych to nesehnal. To určitě seženu, ale tady byla ta výhodná cena.

Veverko, kolik to vlastně stálo.

No, dával sem to za dvě kila.

Veverko, mluv trochu nahlas... von má naslouchátko.

Slyším dobře, Láďo, fakt! Neměj strach, jo! Já mám teďka digitální sluchadla.

Hele, nedělejte si ze mě prdel... ale dyť já vím, žes mi blbě rozuměl, že sem musel mluvit dost nahlas.

A kdy to bylo, Ladis?

To může bejt dva roky zpátky, možná dýl. ...hele to sme byli tenkrát pod Junáčkou na těch bobkách tenkrát, jestli si pamatuješ, ještě s Rypáčkem eh... a ještě s tím...no..., to už je jedno, to neřeším... Tak teď je to lepší... jo? Tak to je supr..., no ne, protože sem si uvědomil, že jak sme tam byli teďka spolu, jak sis tam zkoušel tu osmu, že docela dobře slyšíš, právě, mě to bylo divný, víš...! No, je to dobře, protože to potřebuješ, ...žejo, musíš se dohodnout! Jinak to nejde. Rukama mávat nebo nohama to de blbě na skále, že.

Počkej, ukážu ti něco...

Poznáváš to, Hynku, kde to je? Když já mám tak malej displej na foťáku.

Hele, tady to je líp vidět. Dneska sem tam vytáhl,... na tom displeji to je fakt blbě poznat.

...tak chlapi půjdem dělat novou cestu na Myší díru?

Počkej Veverko, ty vole, my to v klidu dopíjem, ukážu Hynkovi fotky a pudem...!

Jenom klídek, prvovýstup počká.

Víš, kde to je, Hynku...? To je skála Hop trop...

Dneska sem, ...počkej,...dneska sem jim tam natáh' provaz, aby ty turisti nepadli, protože sem říkali...

...říkali, hele, Láďo, my si chceme dát něco na vodšlapávání, jako na stěně, jako doma... víš...

Tak sem to vytáhl nahoru, už to tam znám,

pak si to dal ten kluk, pak si to dala jeho vlastně jakoby mladá a ta druhá káča říkala: sem ždímlá? na to seru!...

Tadykto už fotili, když sem sestupoval.

Tam je taková jedna vlnka krásná taková, a pak druhá a třetí.

Ale dyť ste to lezli', jen si nemůžete vzpomenout, kde ten Hop trop je. Včera sme tam šli kolem.

Šak dem do lesa, ne? ... tak na lesanu,... jen ty ženský..., já znal jednu... co měla palici úplně v prdeli...

neděle 12. srpna

A vo tom to je,... ty magore, nikam s tebou nelezu... To tak. Myší díra tos' nemoh' říct dopředu? Dyť sme na ni včera koukali spolu... a ještě sem táhnul tu kurvatěžkou kovadlinu až nahoru... Nevíš, jakej mám hrudník asi?... Ty nevíš, tak já ti to musím asi rozbít držku, jako kráva, ty vole... prd vím..., jak má člověk dole vědět, co je nahoře... Co? Kdo to měl vědět? Tys' to měl vědět! Tys' přece věděl do čeho dem! Ztrácím signál, ale ne, telefon za to nemůže..., už je to lepší, musel sem poodejít... Dnes budu odpoledne na Ostaši. Ááá, už přišel... no kamarád..., co s ním du do dolňáku. No, na Ostaši budu, kde bych jinde byl. A ten borhák z kovadliny přineseš kdy?..., potřebuju ho... chci tam dát kruh. Mám vyhlídnutou převislou okrajovku. Čím dřív tím líp... Jasně..., tak se večer zastav..., dobře, sejdem se u Sestupovky na pivo... Čus. Jo...! Tak čus!

Ahoj Hynku...! Sorry, mluvil sem teď s Veverkou... K sakru mobil je zas vybitej... to je na blití.

Já sem takovej vůl... Včera sem byl s Veverkou u Myší díry. Lez' první,... víš, jaký to tam je! Pak sem našel do spáry a komínem, až se cesta zužovala a nakonec tam byla ta ,Myší díra'! No, křik' sem na Veverku, že to neprolezu, povídal, to zvládneš, musíš se nadechnout, zmenšit hrudník a naprat se tam, řek' mi. Tak já se nadechl a do Myší díry sem se napral. Moh' sem bejt tak v půlce díry. Najednou... nemoh' sem dál, ne jen to, já nemoh' ani zpátky, dolů. Kurva, já to tam zašpuntoval jako nikdo... Teď sem nevěděl, co bude dál. Nejhorší bylo, že já nemoh' dýchat. Visel sem nohama nad stěnou, držel mě jen hrudník... Dolů, křičel sem bez dechu... Nahoru, křičel Veverka a tahal za provaz. To nepude, na to já. Veverka zas, pomůžu ti lanem. Tahal a nic... Já myslel, že tam fakt budu tak dlouho, dokud nesteču... Myší díra... Hynku, nelez tam... A vo tom to je... skála

neodpouští, věř mi, vo tom to je... Skála ne... Nakonec mě vyšpuntoval jak šampaňský, ale musel skočit ze skály' ... Nahoře sem se nadechl a vyflusnul trochu krve... Hlavně, že sem moh' zase dýchat.

Já znal jednu, co měla palici..., ale radši bych si dal lesanu...

JAN KOBZÁŇ

Když Václav Tille ve svém fejetonu Bečva z r. 1926 mluví o Kobzáňově knížce *O zbojníkoch a pokladoch* z téhož roku, říká: „ale ten, kdo sedal ještě v jizbách valašských samot a chodil chodníky v lesích, kde za každým stromem kdo si straší, kde se zjevují Matěránci, tančí divé ženy a plouhají se divné přízraky, najde v těch kresbách podobných starým dřevorytům, mnoho z těch podivných nálad.“ Tuto charakteristiku lze přijmout i pro Kobzáňovo slovesné dílo a doplnit ji o několik poznámek.

Kobzáň je především Valach rodem, ale též volbou. Příslušnost ke kraji mu není samozřejmou, jednou pro vždy danou hodnotou, která se zakládá prostě jen na tom, že se v tomto kraji narodil. Už v první polovině 20. století si byl tento tvůrce vědom velikého nebezpečí, které je ukryto v regionalizmu, který odmítá na sobě pracovat. Proto tradici, o které se tak často v souvislosti s Kobzáněm mluví, nejen přijímá, ale především ji přetváří. Zůstává nám tu tak odkaz, ze kterého lze i dnes velice zřetelně slyšet: Valašsko je úkol. Projevuje se to v nejrůznějších podobách.

Jednak je to málem bezbřehá úcta k vyprávění starců, k živým nositelům ještě nezkažených a také neohleděných tradic. A tak v jazyce těchto vyprávění jsou přímé pasáže, kdy zapisovatel či vypravěč doslova podlehe kouzlu slyšeného, či zapisovaného a nechá promlouvat starce samotné. Zatímco v jiných částech Kobzáň respektuje jen dikci starých mužů, způsob jejich mluvy, v těchto pasážích se děj zastaví, utrhne se ze svého literárního prostoru a vrátí se dovnitř, do světnice či jizby, aby tu naplno, tvrdě, ale tak omamně zazněl stařecky nesmlouvavý, zároveň už ale se životem a lidmi smířený hlas valašského životního stáří. Třeba tam, kde se hovoří o ďáblu, užívá se opakovaně motiv nedobrého – jakoby v tom slově, s velikým „n“, bylo i cosi ze zkřiveného a významně pozvedlého obočí. Tak když se mluví o Jaráškoví, skřítkovi, který všechno ví, najednou se ozve takovéto varování: „Néni proň na světě téj věci, kerú by on nevykonál, ani teho skutku, co by o něm nevěděl a kerý

by nedokázal. Enomže tá chyba je, nakonec si on za tý služby odnese dušu toho svojeho pána. Do pekla! Istě! Nebo víte, to je Ten Nedobří.”

S tím, co bylo řečeno, souvisí další důležitá hodnota Kobzáňova psaní – od počátku bylo všem, kdo toto dílo obdivovali (a nebylo jich málo, jen připomínám Jiřího Mahena, Vladislava Vančuru, Josefa Čapka a řadu dalších), zřejmé, že Kobzáň není pouhým lidovým zapisovatelem, není sběratelem, i když jeho dílo z tohoto přirozeného zájmu vychází. Jak už bylo naznačeno, Kobzáňovi stav jeho Valašska nestačí, nedokumentuje dokonale jeho vizi Valašství, proto jej mytizuje. Děje se to vlastně na všech textových úrovních. Když se Kobzáňovi zdá, že text je málo barvitý a šťavnatý, když je to zkrátka dějově potřeba, např. při některých výrazných obrazech nebo i prolukách v ději, připojí sice nářeční, ale přesto zcela jedinečné, málem se chce říci výtvarné obrazy. Propojení světa barev, zvuků, ale též chutí a vizí se tu najednou koncentruje v jediném, velkolepém a velebném obraze utrpení, byť si jej přináší jen ohýnek ze zbojnických pokladů – jako by kdesi hluboko v této zemi, v každém kopci, ale i dřevě, byla ukryta bolest, ale i odhodlání, které se Kobzáňovi zhmotnilo do představy zbojníka – nejde jen o sen o spravedlnosti, ale Kobzáň je přitahován i příběhem drsné, nespoutané touhy po svobodě, která se může ale také zvrhnout, zlomit až v jakýsi podivně syčící přízrak. Jenom dodávám, že se tu opět, s vehemencí barokní, vrací také obraz ďábla-Nedobrého: „Jak šli z domu, nésl sa k horám Nedobří, tož sa báli. To nech nigdo nezačíná, gdyž ho uhlédne. Ten Nedobří byl kulatý jak škopek a za ním sa táhl paus isker. To bývalo, že nésl neščestí. Večerama létával nad dědinú a nad kerú chalupú sa přenés, tam bylo za chvílu peklo. A křik a neščestí.

Nájhorsí, gdyž tak ešče negde škrhl o střechu, o hřebeň! Chalupa od toho nehořela, protože to je enom chladné, ale hrůza za tým pokaždej vystúpila veliká a nic nepomohlo nečestí na druhého ustřkat...”

Ostatně poznámkou o baroku mohu snad skončit – opravdu, jako by tady, v období, kdy lidová slovesnost bují, hromadí se a intenzivně žije pod slupkou nejrůznějších jazykových i sociálních tlaků, v této době vykvétá obraz zbojnictví, dokumentovaný pak tvrdým potlačením valašské rebélie v 17. století. Kobzáň odtud čerpá nejen velebnost a prudkost svých textových kontrastů, ale také dramaticčnost – zkuste kousek ze Zbojníků přečíst dětem – pokud se vám jen trochu podaří přiblížit se dramatické dikci autora,

budou na vás děcka hledět, oči vyvalené. Stejně, jako je musel vyvalit i Josef Čapek, když hleděl na ty svébytné texty doplněné o dřevoryty v knížce *O zbojníkoch a pokladoch*. Pro *Lidové noviny* pak v listopadu roku 1926 napsal: „Především je to velmi pěkné čtení, neboť o zbojníkoch čteme všichni rádi, děti i dospělí. Kobzán to všechno pěkně a svěže vypravuje, veršičky i próza jsou jadrné a epické. K takovému vypravování dobře se hodí dřevoryt, i nadělal jich Kobzán jedenačtyřicet, velmi pietních i důkladných, ba skoro až příliš drobně a detailně vypracovaných (ale tato chyba mu nejméně u čtenářů ublíží). (...) Nedbaje zkratkové sumárnosti a velkorysosti, jaké si žádá dřevoryt, nahnul sem Kobzán spoustu rušného života a lidových charakterů, které si čtenář chutě z těchto složitých obrázků vyčte.“

Jakub Chrobák

VÍTĚZOVÉ A PORAŽENÍ MĚSTA B.

Nakladatelství Kniha Zlín Marka Turni neexistuje příliš dlouho, i mezi těmi vzniklými po roce 1989 patří k těm mladším, svým edičním plánem však již několikrát dokázalo přitáhnout pozornost. Pro mne prozatím naposledy se tak stalo prózou Mileny Fucimanové (*1944) *Denní menu* (2009).

Již zkušená autorka, překladatelka, lingvistka a zakladatelka Divadla hudby a poezie Agadir (<http://www.agadir.cz>) v ní čtenáře seznamuje s malým městečkem B. na valašském venkově a několika jeho obyvateli. Zda je však lze ztotožnit přímo s Brumovem, ve kterém prožila řadu let a kterému je kniha věnována, je otázkou. Do příběhu vcházíme v okamžiku, kdy zde byla právě dokončena ochrana zámeckého atria před holuby natažením drátěné sítě. Práce však byla zfušována, a tak se dětem z mateřské školky, která se v tomto v minulosti znárodněném zámečku nachází, každý den místo odpoledního odpočinku nabízí pohled na trýzněné a umírající ptáky. Děje se tak, aniž by přítom jejich učitelky o tom měly tušení. A tak nakonec musí ředitelku Hedviku, jinak též jednu z protagonistek příběhu, na tuto skutečnost upozornit vysloužilý středoškolský pedagog a obecní zastupitel Josef Ká., druhá z hlavních postav. Ten se do Hedviky zamiluje, ale jeho cit není opětován.

Nedaří se oživit ani vymřelé pouto mezi ním a jeho bývalou a těžce nemocnou ženou,

místo citu nastupuje pouze soucit. Ostatně motivy odcizení, nenaplněné lásky a zklamání prostupují celou prózu jako příznaky života v moderní době.

Původně banální událost, kterou by vyřešil drobný zásah řemeslníků, přerůstá ve větší problém, do kterého zabředává stále více postav a komunálních politiků. Nakonec se podaří nekončící peripetie a záležitost s ochrannou sítí vyřešit až díky noční pirátské akci.

Mám vlastně ke knize, která mne opravdu příjemně překvapila, jen dvě nepřilíš významné výhrady. Obě pro mne představují jistou zbytečnou literárnost. První souvisí se jménem Josefa Ká., které až možná příliš zřetelně nabízí aluzi na známého Kafkova hrdinu. Tato skutečnost, navíc ve vztahu k zámku, zprvu svádí k jakési modelové četbě a konfrontaci s všeobecně známým příběhem. Druhá pak spočívá ve filmových názvech kapitol, detail, celek, polocelek. Z mého pohledu jsou možná nadbytečné. S autorkou samotnou a její tvorbou se můžete blíže seznámit na stránkách <http://www.milenafucimanova.wz.cz>.

Pavel Kotrla

TZV. SLABIKÁŘ NA TVŮJ KLÍN

Také si vzpomínáte na ten pocit, když vám v dětství bezpochyby rozumná maminka strkala k ústům lžici s úmyslem vnutit vám kus něčeho, co jste opravdu neměli rádi? Pamatujete si, jak jste se srdceryvně bránili a křičeli nechci? (Myslím, že výrazy *chci/ nechci* v dětských očích plnily vždy tu nejzásadnější roli.) Přesně takový pocit se mně jako dejávu vrátil, když jsem otevřela sbírku básní Magdalény Rysové *Trnky na tvůj klín*, která navíc vyšla v nakladatelství s úctyhodnou tradicí – Družstevní práce. O tom, že se jedná opravdu spíš o družstevní, zemědělské a společné práce, než o prvorepublikové nakladatelství, přesvědčí kromě textu o nakladatelství i spisování v této knížce uložené.

Veršované texty Magdaleny Rysové – jen stěží je lze nazvat poezií – se hemží srdečními výlevy a rozněžnělymi poznatky z mezilidských vztahů. Autorka pojala sbírku velmi tematicky, a to do slova a do písmene, čemuž nasvědčuje i opravdu příhodný název. *Trnky* a (cokoliv jiného kulatého) se na mě sypaly v neúnosném množství pomalu z každé druhé básně: „*ženy si barví/ trnkové*

*korále nebo: víno/ se koulí do úst jak do důlku/
kuličky sčítáme do šátku nebo: z očí/ spánkem
jemně přivřených/ padaly/ trnky do peřin...“* Vůbec
motivy básní se neustále omílaly dokola: ženy,
dívky, léto, sklizeň, všelijaké květiny (jen jestli by se
autorka neměla věnovat raději zahradničení) a sa-
mozřejmě láska, povětšinou spíše její konec. Všu-
de zkrátka to samé. Obávám se, že to nezachrání
ani poměrně časté, někdy poněkud násilné, využí-
vání metafor, personifikací a jiných ozvláštňení: „*a
nechat slova/ viset nad postelí/ aby mohla/ kapat/
do trny nebo: v den kdy tě potkám/ se na chlad-
ném mostě/ usměje socha koně...“*

Tak trochu se usmívám i já. Možná jsme to
tak dělali v pubertálních letech všichni. Možná jsme
opravdu všichni takhle psali básně, když nás trápi-
ly první lásky, tou dobou snad ještě platonické. Jen
jsme si potom uvědomili, že by měly zůstat zavře-
né doma v šuplíku pod štosem dalších, stejně
nepotřebných tun papíru. Ty rozumnější napadlo,
že ani tam není jejich místo a zmačkané putovaly
mezi odpadky. (Protože pálení ohněm by bylo až
příliš poetické pro něco tak nepoetického.) Navíc
autorka už, doufám, dávno není v pubertálních
letech. Některé verše z této sbírky se tvářily spíše
jako dětské říkanky: „*sedí tu dívka okatá/ svou
pusou celou od bláta...“* a třeba: „*jeřabiny nedozrá-
lé/ koulejí se jedna/ s druhou/ opásané černou stu-
hou/ pro princeznu na korále...“* Ovšem tyto texty
nemají co dělat s dětskou naivností, ale se senti-
mentem, který dost zavání po kýči. K tomu ještě
ilustrace poskládaná z peříček, vrabčáků, pampe-
lišek a petrklíčů, až se mi chvílemi připomínaly strán-
ky Slabikáře, které si pamatuji z dětství.

...a tak už vidím maminku, jak drží u mého
obličeje lžici s nenáviděným pokrmem a mě se
pomalu a zcela jistě dere z jemně pootevřených
úst zoufalé zaprosení: Nechci! ...protože tohle já
opravdu nechci.

No, koneckonců, nemůžu popřít, že sbírka ve
mně vyvolala spoustu asociací, ale to zřejmě ne-
měl být její účel.

Kdyby takhle vypadala všechna „poezie“, je
pak pro mě zcela pochopitelné, proč v současné
době leží v knihkupectvích na útlých hranách sbí-
rek prach, který nikdo nestírá. Až teprve možná
nešťastný knihkupec, který se rozhodne, že čas
pro neprodejnou knihu právě vypršel.

Na obalu píší: *Některé její básně byly zhudeb-
něny* – ano, a to se tak může hodit pro lítostné
písničkáře. Vášnivý čtenář poezie ale nadšen ne-
bude. Protože lítost je chabým pokusem o vášeň.

Michèle Baladránová

